

САНА ОЛОХ

Чурапчы улуунун хаһыата • ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР • @sanaoloh

2020 сыл
Олунньу
7 күнэ
бээтинсэ
№ 9
(11665)

— НОВОСТИ РЕСПУБЛИКИ —

Денис Белозеров: Необходимо проводить работу по обращению с животными так, чтобы обезопасить наших граждан и исполнить все нормы закона

Заместитель Председателя Правительства Якутии Денис Белозеров 5 февраля провел совещание в режиме видеоконференцсвязи с главами муниципальных образований республики по вопросам реализации федерального закона от 27 декабря 2018 года № 498-ФЗ «Об ответственном обращении с животными и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации».

Во вступительном слове вице-премьер напомнил, что с 1 января 2020 года вступили в силу отдельные положения Федерального закона № 498-ФЗ, основанные на принципах нравственности и гуманности в области обращения животных без владельцев, реализация которых требует финансовых вливаний.

«Законодательно будет сохранена передача отдельных государственных полномочий по организации, осуществлению мероприятий по обращению с животными без владельцев в органы местного самоуправления. В связи с этим нам необходимо на местах проводить работу так, чтобы обезопасить наших граждан и исполнить все нормы закона», — сказал Денис Белозеров.

О ходе реализации Федерального закона проинформировал руководитель Департамента ветеринарии Якутии Василий Буряев. В республике подготовлен План действий по урегулированию вопроса по обращению животных без владельцев на территории Якутии на 2020 год, в который включены нормативно-правовое урегулирование, организационные мероприятия, и мероприятия в сфере просветительской работы. В 2019 году по исполнению переданных отдельных государственных полномочий по урегулированию численности безнадзорных животных органам местного самоуправления было выделено 17 млн руб. В соответствии с методикой расчета субвенций

на мероприятия по обращению с животными без владельцев в 2020 году по предварительному прогнозу потребуется 86,5 млн руб.

Василий Буряев отметил, что одним из проблемных вопросов в реализации закона является отсутствие приютов на местах. Закон не допускает содержание отловленных животных без владельцев в местах и пунктах временного содержания животных, не являющихся приютами для животных.

Также муниципальные образования решением органа местного самоуправления должны установить места выгула животных, и порядок выгула должен быть прописан в правилах по благоустройству территории. По проведенному анализу по состоянию на сегодня в республике определены всего 16 мест выгула домашних животных.

Руководитель ведомства подчеркнул, что необходимо усилить работу административной комиссии муниципальных образований по повышению ответственности владельцев животных и пересмотреть вопрос об административной ответственности владельцев.

В ходе обсуждения вопроса глава Амгинского улуса Николай Архипов сообщил, что в районе все главы наслегов согласились с тем, чтобы приют для безнадзорных животных был централизован в с. Амга. Для этого отведен земельный участок, остается не решенным вопрос финансирования строительства приюта. Николай Архипов предложил для регулирования численности безнадзорных животных ветеринарному управлению проводить стерилизацию животных не по обращению граждан, а планомерно охватить большую часть животных в год.

И.о. главы Намского улуса Анатолий Павлов проинформировал, что в улусе функционирует 2

пункта передержки безнадзорных животных, но пункты не готовы для эффективной работы методом ОСВВ (отлов — стерилизация — вакцинация — возврат в прежнее место обитания). Создана рабочая группа, которая осуществляет по дворовой обход в каждом селе совместно с представителями ветеринарии, административной комиссии, управления сельского хозяйства, также начата работа по созданию единого оператора для отлова и содержания животных.

Первый заместитель главы Верхневилуйского улуса Семен Михалев отметил, что в улусе техническое состояние пункта передержки животных 2014 г постройки не соответствует требованиям, составлена смета для строительства приюта и направлена в Департамент ветеринарии республики.

Представители районов подчеркнули, что необходимо для исполнения требований федерального закона пересмотреть вопрос об административной ответственности владельцев, необходимо повысить ответственность граждан по содержанию животных, выгуливание в общественных местах.

После обсуждения вопроса Денис Белозеров обратил внимание представителей муниципальных образований на то, что максимально необходимо использовать возможности районов по имеющимся зданиям, сооружениям (объектам), которые на сегодня не востребованы и подходят для организации приютов. Вице-премьер призвал все муниципальные образования усилить работу по реализации положений федерального закона для обеспечения безопасности населения.

Пресс-служба Главы Республики Саха (Якутия) и Правительства Республики Саха (Якутия).

— УЛУУСКА — БУ КҮННЭРГЭ —

ДЬОНУН-СЭРГЭТИН КЫТАРЫ КӨРҮСТЭ

Олунньу 4 күнүгэр Арасыйыаба Федерация сэбиэтин чилиэнэ, аграрнай-продовольственной уонна айылҕа баайын-дуолун сүрүннүүр кэмитиэт бэрэссэдээтэлин солбуйааччы Егор Афанасьевич Борисов биһиги улууспутугар Чакыр, Хайахсыт, Төлөй нэһиликтэригэр сырытта. Кинини кытары улуус баһылыга Андрей Ноговицын, улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров, дьаһалта аппараатын үлэһиттэрэ, салалта начаалынньыктара сырыттылар.

Ус нэһилиэккэ норуот айымньытын дыһыт саалаларын тобус-толору киһи сырытта. Көрсүһүлэр олус истинник, хардарыта убаастаһыы, итэҕэйси быһыытыгар-майгытыгар бардылар. Элбэх ыйытты кириэн эппиэттэнэ, олохтоохтор бэйэлэрин — санааларын, туруорсар болпуростарын аһаастык

эттилэр. Араас хайысхаларга — аан дойду, Арасыйыа билигин политикатыгар, олох-дьаһагы тупсарыга ханнык үлэлэр ытыллалларыгар, тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыга, демография болпуростарыгар, о. д. а. кирибит болпуростарга Егор Афанасьевич толору эппиэттэри, быһаарылары биэрдэ.

Федерация сэбиэтигэр Саха Өрөспүүбүлүкэтин ситэриилээх уорганьтан бэрэстэбиитэллэнэн аһаһаһыттан, биир сыл устата үлэһиттэртэн кэпсэтэ. Арасыйыа аан дойдусудаарыстыбаларынортотугарылар балаһаһаһытын, ханнык ыарахаттар баалларын, Саха Өрөспүүбүлүкэтин салалтатын кытары үлэһитини, Чурапчы улуунун салалтатынын сибээстэһини билиһиннэрдэ.

Төрөөбүт, үөрэнэн-үлэһэн олох аартыгар бигэтэх үктэммит, салайар үлэһэ тахсыыбар олук уурсубут Чурапчыбын

олус ытыктыбын, күннэтэ ахтабын. Чурапчыттан сабалаан, бастаан, оройуоннаабы онтон өрөспүүбүлүкэҕэ салайар дуоһунастарга үлэһитим, билигин Арасыйыа таһымыгар салайар үлэһэ сылдьабын. Маныаха Чурапчы дьонун-сэргэтин өйөбүлэ, киһилэр сынарыйбат, ыарахаттартан толлубат санаалара улаханлык көмөлөстө, — диэтэ. Кини үлэһит буолуутун Чурапчытаагы «Сельхозтехники» холбоһука бастаан силиэсэринэн сабалаабыта, мастарыскай сэбидиссэй, управляющей буолбута. Салгыы оройуоннаабы тыа хаһаайыстыбатын управлениетын начаалынньыгын бастагы солбуйааччынан, ССКП райкомун иикис сэкирэтэринэн, райсэбиэт исполкомун бэрэссэдээтэлинэн үлэһитим. 1991—1992 сс. СӨ тыа хаһаайыстыбатын министриин солбуйааччы, 1992—1998 сс. — Тыа хаһаайыстыбатын министирэ, 1998—2002 сс. — Тыа хаһаайыстыбатын

научнай-чинчийэр үнүстүүтүн дириэктэрэ, 2002—2003 сс. — СӨ Бырабыыталыстыбатын бэрэссэдээтэлин бастагы солбуйааччы, 2003—2010 сс. — СӨ Бырабыыталыстыбатын бэрэссэдээтэлэ, 2010—2018 сс. — СӨ баһылыга.

Чакырга көрсүһүүгэ тыл эппит дьон таһаарылаах-тык, үчүгэй көрдөрүүлээхтик үлэһэбит тыа хаһаайыстыбатын кэпэрэтибин үлэһэ уопутун салгыы туһаныга, Эрилик Эристын аатынан мусуой үлэһитигэ сана оскуола тутуугар, эти-үүтү соботуолкалааһынга буолаары турар уларыыларга, эмп тэрилтэлэрин үлэһитигэр, Эбэҕэ сүөгүнү иитэр комплексы тутууга, уһууааннары үлэһитигэ санааларын үлэһитинилэр.

Хайахсыттар сүөгүттэн, сылгыттан ылыллар бородууксуйаны атыһааһынга сыананы сүрүннээһингэ, улуус киһигэр бэтэринээринэй лабораторияны санардыыга, эмп тэрилтэлэрин үлэһитигэр, ыты иһитини бэрэздэктээһингэ этилэрин туһаайдылар.

Төлөйгө эт, үт соботуолкатыгар сүөгү төбөтүгэр эбэ-тэр бородууксуйага сыана араастаһыыта аһара улахаһын сүрүннээһингэ, ырааһырдыы болпуростарыгар, ыспартыбынай ситиһилэргэ (чуолаан көнүл тустууга), киһи куоралпыт болуоссагарын тупсарыга, эдэр салайар каадырдары, илсигиһистэри үлэһитигэ бэйэлэрин санааларын эттигэр.

Егор Афанасьевич сылдьыбыт нэһиликтэрин ахсын көрсүһүүгэ кэлбит дьонго махтана, бэйэтин туһунан суруллубут кинигэни, альбому нэһилиэк баһылыктарыгар, оскуола билиэтиэкэлэригэр туттарда. Олохтоохтор ытыктыыр ыалдьыттарыгар кэлэ сылдьыбытын, дойду балаһаһаһытын билиһиннэритин, санааларын истибитин иһин барба махталларын тиэртилэр.

Алексей СЛЕПЦОВ.

ОТЧЕТ ПРАВИТЕЛЬСТВА РС(Я)

Демографическая и семейная политика

Численность населения – 870,1 тыс. человек, рост на 3,1 тыс. человек. Естественный прирост – 5,4 промилле на 1000 человек (7 место в РФ).

По показателям естественного прироста и рождаемости республика лидирует среди регионов Дальневосточного федерального округа и находится в шестерке лучших регионов Российской Федерации. За январь-ноябрь рождаемость составила 13,3 на 1000 населения (в России – 10,2, в ДФО – 11,2).

В рамках национального проекта «Демография» в республике реализуется 5 региональных проектов, общий объем которых составляет 4,6 млрд рублей.

Проведено 250 циклов экстракорпорального оплодотворения семьям без детей. Общая сумма финансирования составила 66,3 млн рублей за счет средств областного медицинского страхования.

Благодаря проекту «Содействие занятости женщин – создание условий дошкольного образования для детей в возрасте до трех лет» создано 1055 мест в детских садах, в том числе в Хангаласском, Томпонском, Верхневилюйском, Намском, Таттинском, Горном, Чурапчинском, Нерюнгинском районах и в г. Якутске.

Для формирования системы мотивации граждан к здоровому образу жизни создается региональный центр общественного здоровья на базе Республиканского центра медицинской профилактики и одного паренного (многофункционального) центра общественного здоровья, начато внедрение модели корпоративной программы укрепления здоровья сотрудников на 3 предприятиях (ТЭОМС РС(Я), ГУ МЧС России по РС(Я), ПАО «Якутскэнерго»), разрабатывается региональная программа «Мужское здоровье и долголетие на Севере».

Основные задачи на 2020 год: достижение показателей национального проекта «Демография», в том числе по увеличению суммарного коэффициента рождаемости до 1,97 (в 2019 году – оценка 1,78);

организация предоставления услуг по назначению единовременных выплат при рождении первого ребенка в проактивном режиме без обращения заявителя;

начало строительства спального корпуса на 200 мест для стационарного социального обслуживания престарелых и инвалидов в г. Оленокском Оленкинского улуса (ввод в 2022 г.)

Социальная защита населения

Меры социальной поддержки по республиканскому регистру получили 119,9 тыс. человек (в 2018 году – 119,5 тыс. человек), по федеральному регистру 86 тыс. человек (в 2018 году – 83,4 тыс. человек). В рамках реализации подпрограммы «Доступная среда» оборудован 41 объект. Комплексную реабилитацию прошли 8227 инвалидов и детей-инвалидов.

В 2019 году на социальную поддержку материнства и детства, детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, малолетних и отдельных категорий граждан предусмотрено 14,9 млрд рублей, в том числе из федерального бюджета – 5,2 млрд рублей, государственного бюджета республики – 9,7 млрд рублей.

Адресная материальная помощь оказана в 209 семьях (из них: повышение в трудные жизненные ситуации – 4 415, по социальному контракту – 794, на газификацию – 622, на подключение жилых домов к централизованным источникам теплоснабжения – 378 семей).

Средний размер пенсий за 2019 год увеличился на 920,2 рубля, или на 4,9 процента и составил на 1 января 2020 года 19 820,9 рублей (предварительные данные). Страховая пенсия по старости в среднем составила 21 485,9 рублей.

В 2019 году на социальную поддержку детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, и их устройство в семью направлено 1 064,4 млн рублей.

В течение 2019 года прошли комплексную реабилитацию 8 227 человек, в том числе 3 201 из числа взрослого населения и 5 026 детей-инвалидов и детей с ограниченными возможностями здоровья.

Основные задачи на 2020 год: предоставление единовременных денежных выплат ветеранам Великой Отечественной войны и тыла к 75-й годовщине Победы в Великой Отечественной войне; достижение цели по увеличению ожидаемой продолжительности здоровой жизни до 59,7 лет в Республике Саха (Якутия).

Здоровый человек – здоровое общество

Ожидается продолжительность жизни – 72,3 года, самая высокая в Дальнем Востоке. На федеральном уровне приняты решения о строительстве кардиологического диспансера и онкологического центра в г. Якутске. Создано 10 фельдшерско-акушерских пунктов.

В 2019 году внедрены операции по лечению аритмии сердца методом криоабляции, основанной на воздействии экстремально холода. В республике проведена первая химиотерапевтическая лечение (прямое воздействие на опухоль) с помощью химиопрепаратов.

На лекарственное обеспечение направлено 2,2 млрд рублей (2018 г. – 2 млрд руб.). Приобретено 347 единиц медицинского оборудования на сумму 158,6 млн руб.

В 2019 году завершено строительство 2 фельдшерско-акушерских пунктов и создано 8 модульных фельдшерско-акушерских пунктов (далее – ФАП). В 2020 году запланировано создание 10 модульных ФАП и врачебных амбулаторий взамен аварийных, до 2022 года – закупка мобильных медицинских комплексов для населенных пунктов, где проживают менее 100 человек (14 единиц).

Проект «Борьба с онкологическими заболеваниями» способствовал улучшению выявления заболеваний, повышению качества медицинской помощи, благодаря которому пролечено 3576 пациентов. Начато строительство республиканского онкологического диспансера: поставлены 34 единицы медицинского оборудования на 168,6 млн рублей.

В рамках проекта «Развитие детского здравоохранения, включая создание современной инфраструктуры оказания медицинской помощи детям» оснащены детские поликлиники 13 медицинских организаций на общую сумму 129,33 млн рублей.

Отмечается положительная динамика численности врачей – по сравнению с 2015 годом она увеличилась на 330 врачей в 2018 году. На 1 декабря 2019 года работают 5007 врачей, 11061 работник среднего медицинского персонала.

Основные задачи на 2020 год: реализация программы развития паллиативной медицинской помощи населению с охватом не менее 10 процентов посещений выездной патронажной службой на дому;

внедрение пилотного проекта «Школьная медицина» с охватом не менее 65 процентов детей школьного возраста; строительство 2-й очереди первого пускового комплекса Онкологического центра с поликлиникой на 210 посещений в смену, стационаром на 180 коек и холбоком;

строительство 2-й очереди Кардиососудистого центра на 150 коек; создание 10 модульных ФАП и врачебных амбулаторий взамен аварийных.

Коммунальная инфраструктура. Газификация

Введены 23 котельные. Подключено 1 542 дома к централизованным источникам тепла. Газифицировано 916 жилых домов.

На обновление и модернизацию объектов коммунального комплекса направлено 5 млрд рублей, в том числе 4 млрд рублей частных инвестиций.

Подключено 1 542 дома к централизованным источникам теплоснабжения, из них наибольшее количество в Вилюйском, Горном, Чурапчинском, Таттинском, Алтеевском, Усть-Алданском улусах.

В республике с 2011 года для поддержки отдельных категорий граждан предоставляются адресные субсидии на оплату жилого помещения и коммунальных услуг, всего получили субсидии 21 376 семей.

Обеспечена подача газа в 30 домов с. Тарат и 17 домов с. Табага Мелко-Кангаласского района, переведены на газ котельные в с. Диринг Чурапчинского района и с. Бадрогостях Горного района. Начата реализация 2 этапа 2 пускового комплекса газосетей с. Тарат, межпоселкового газопровода Туора-Коель – Юрюнг-Коель Чурапчинского улуса, ведется разработка ПСД по объектам «Внутриселковые газосети с. Эбэ Вилюйского улуса», «Межпоселковый газопровод Хамга – Эбэ» и «Газопровод-отвод к АГРС с. Октябрь Хангаласского улуса».

Основные задачи на 2020 год: начало строительства пилотной размещения твердых коммунальных отходов в г. Якутске; начало строительства канализационного коллектора № 3 в Ойдузла.

Нес для обеспечения инфраструктурой застройки жилой части г. Якутска;

реализация энергоэффективных мероприятий в жилищном фонде, на объектах бюджетной сферы и генерации; реконструкция газораспределительных станций в Вилюйском улусе, резервного узла регулирования ЯГПЗ, подстанции перехода магистрального газопровода «Хатанга» – Павловск;

разработка ПСД в рамках совместной программы с ПАО «Газпром» для г. Ойдузла и плт Чульман Нерюнгинского района;

реализация пилотных проектов по капитальному ремонту внутридомового газового оборудования и фасадов в 114 многоквартирных домах до 2021 года, по результатам которого условия проживания улучшат более 17 тыс. человек.

Ввод в эксплуатацию: объектов водоснабжения в г. Ойдузла, г. Нерюнги, с. Сунтар и с. Верхневилюйские; межпоселкового газопровода Туора-Коель – Юрюнг-Коель (Чурапчинский улус); газоснабжения с. Топон (Чурапчинский улус).

Развитие сельского хозяйства и обеспечения продовольственной безопасности

Объем производства продукции сельского хозяйства – 28,1 млрд рублей.

Индекс производства – 100,5 процента.

Уровень самообеспечения сельскохозяйственной продукцией: мясом – 26,5 процента, молоком – 50,8 процента, яйцом – 57,8 процента, картофелем – 64,4 процента, овощами – 45,5 процента.

Основные показатели развития сельского хозяйства

Наименование показателя	2018 г.	2019 г. оценка	Темп роста, процент
Поголовье КРС, тыс. гол	183,5	183,3	99,9
в том числе коров, тыс. гол	70,9	70,6	100,5
Поголовье лошадей, тыс. гол	178,0	183,9	103,3
Поголовье свиней, тыс. гол	22,5	21,8	96,9
Поголовье овец, тыс. гол	852,8	841,9	98,7
Поголовье племенных тыс. гол	138,6	152,2	109,8
Производство молока, тыс. тонн	165,1	161,7	97,9
Производство мяса и птицы на убой в ж.в. тыс. тонн	35,4	36,9	104,2
Производство яиц, млн шт.	120,8	134,6	111,4
Производство картофеля, тыс. тонн	82,8	81,3	98,2
Производство овощей, тыс. тонн	28,3	27,2	96,0
Производство зерна, тыс. тонн	9,6	10,8	112,1

На развитие семейных животноводческих ферм 32 К(Ф)Х предоставлена грантовая поддержка в размере 185 млн рублей.

Общая посевная площадь сельскохозяйственных культур составила 47,5 тысяч гектар. Отмечается рост посевов зерновых культур на 8,9 процента.

Заготовлено 471,6 тыс. тонн сена (100,7 процента), заготовлено 23,8 тыс. тонн сено (85,7 процента), заготовлено 14,6 тыс. тонн сена (84,7 процента).

По итогам года индекс производства пищевых продуктов

оценивается на уровне 101 процента. Объем заготовки сырого молока составил 78,9 тыс. тонн, что на 0,4 процента больше уровня 2018 года. Средняя закупочная цена по республике составила 44,9 рублей за 1 кг молока.

В 2019 году между Минсельхозом России и Правительством республики подписано 12 соглашений о предоставлении субсидий из федерального бюджета на общую сумму 1 млрд 364,8 млн рублей.

В рамках реализации мероприятий подпрограммы «Устойчивое развитие сельских территорий» в 2019 году введено 408 жилых домов площадью 31,4 тыс. кв. м. Введен фельдшерско-акушерский пункт в с. Суглукан Амгинского улуса, проведена компактная застройка плт «Чура улуса», проведена компактная застройка плт «Алтан улуса» в с. Улахан-Анхангаласского улуса. Реализовано 8 в с. Суглукан Амгинского улуса. Реализовано 8 в с. Суглукан Амгинского улуса. Реализовано 8 в с. Суглукан Амгинского улуса. Реализовано 8 в с. Суглукан Амгинского улуса.

В республике инспекторами государственного ветеринарного надзора путем проведения 407 проверок предотвращены случаи ввоза и оборота опасных в ветеринарно-санитарном отношении сырья и продуктов животного происхождения для населения.

Основные задачи на 2020 год: рост производства продукции сельского хозяйства не менее 101 процента;

вовлечение 195 человек в субъекты МСП в сфере сельского хозяйства;

достижение объема экспорта продукции АПК в 700 тыс. долл. США;

разработка схемы размещения производственных объектов АПК;

проведение мероприятий по индивидуальной идентификации и учету (маркированию, чипированию) КРС и собак;

реконструкция и монтаж клеточного оборудования промышленного стада Якутской птицефабрики на 60 тыс. голов.

ОСНОВНЫЕ ЗАДАЧИ НА 2020 ГОД

Деятельность Правительства Республики Саха (Якутия) будет направлена на укрепление достигнутых результатов и повышение качества жизни населения путем решения следующих основных задач:

Реализацию Послания Президента Российской Федерации Федеральному собранию и Послания Главы Республики Саха (Якутия) Государственному (Мл Тулун) Республики Саха (Якутия), направленных на снижение уровня бедности населения до 16,1 процента;

Достижение целей и показателей региональных проектов на 2020 год, направленных на выполнение задач, определенных Указом Президента Российской Федерации от 7 мая 2018 г. № 204 «О национальных целях и стратегических задачах развития Российской Федерации на период до 2024 года», возложенных на органы государственной власти субъектов Российской Федерации по достижению показателей национальных проектов;

Снижение уровня общей безработицы до 6,6 процента, организации профессионального обучения и переподготовки 3,6 тысячи граждан, трудоустройство не менее 7,5 тысячи человек на промышленных предприятиях;

Реализацию программных проектов в продолжении инфраструктурных ограничений: разработка проектно-сметной документации Ленского моста для начала строительства в 2021 году, выполнение в федеральные программы объектов газ- и энергоснабжения, реконструкция взорванных, привлечение инвестиций в основные инфраструктурные проекты.

Снижение дефицита в объектах социальной инфраструктуры: ввод не менее 10 школ на 1770 мест, 12 детских садов на 1909 мест, учебного корпуса Малой академии наук, 10 объектов здравоохранения, 6 объектов культуры и 7 объектов спорта;

Увеличение объема финансирования подпрограммы «Комплексное развитие сельских территорий» за счет федеральных средств на 20 процентов;

Внедрение новой системы государственной поддержки заготовки сельскохозяйственной и промышленной продукции, направленной на увеличение объема товарного производства;

Строительство не менее 1 000 км волоконно-оптической линии связи, начало реализации проекта строительства широкополосных сетей «последней мили»;

Ввод не менее 650 тыс. кв. м жилья, улучшения жилищных условий не менее 29 400 семей;

реализацию новых проектов развития Арктики: «Впадо-оленовод», «Учитель Арктики», привлечения инвестиций в создание торгово-логистических центров, пилотный проект комплексной реновации поселков, «Умное село» и другие;

Улучшения условий ведения бизнеса, сохранения позиций Республики Саха (Якутия) в ТОП-30 Национального рейтинга состояния инвестиционного климата регионов России;

Увеличение численности до 95 тысяч занятых в малом и среднем предпринимательстве, обеспечения им доступности не менее 1 млрд рублей кредитных средств;

Уменьшение объема твердых коммунальных отходов, направленного на захоронение, на 10 тысяч тонн в 2020 году путем внедрения раздельного их сбора и обезвреживания не менее чем в 20 муниципальных образованиях;

Обеспечение роста дохода и повышение эффективности расходов государственного бюджета Республики Саха (Якутия);

Повышение доступности и качества медицинской помощи, эффективности предоставления медицинских услуг;

Создание научно-образовательного центра мирового уровня на основе интеграции образовательных и научных организаций и предприятий реального сектора экономики;

Широкое внедрение проекта патристического воспитания «Мы – будущее России»;

Обеспечение активного участия граждан во Всероссийской переписи населения с учетом цифрового формата ее проведения.

По распоряжению Председателя Правительства РС(Я) Владимира Соколовой. Материал составил Елена МАКАРИНСКАЯ.

Улуус уопсастыбаннай түмсүүтүн мунньабар

Олунньу 3 күнүгэр улуус дьаһалтатын мунньахтыыр саалатыгар улуус баһылыга Андрей Ноговицын уонна улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров кыттыылаах улуус уопсастыбаннай түмсүүлэрин уонна кинилэр бэрэстэбиитэллэрин кытары сүбэ мунньах буолла. Кириин тылга Андрей Тимофеевич улуус уопсастыбаннай түмсүүлэрэ уонна түөлбэлэр үлэлэрэ олус үчүгэйдик үлэлииллэрин бэлиэтээтэ, диригиник махтанна, итиэннэ инники үлэбэ-хамнаска ситиһиилэри баарда.

Мунньаха улуус дьаһалтатын дьээ кэргэни кытары үлэбэ сүрүннүүр исписалииһа Татьяна Бушкова уопсай үлэ-хамнас ааспыт сылга хайдах ааспытын, туох түмүктэрдээбин туһунан улахан иһитиннэриини онордо. Улуус дьаһалтатын социальнай үлэбэ салайааччы Мария Заболоцкая уопсастыбаннай түмсүүлэр граннарга үлэлэһиилэрин туһунан кылгастык сырдатта. Улуустаабы ыччат координационнай Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Анастасия Афанасьева ааспыт сылга ыччат дьон туох өрүттээх үлэни-хамнаһы тэрийбиттэрин туһунан билиһиннэрдэ. Улуус бэтэрээннэрин Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Мотрена Матвеева, улуус суруналыыстарын Сойууһун бэрэссэдээтэлэ Наталья Захарова, улуустаабы култуура салалтатын "Дэгэт" исписалиистар түмсүүлэрин салайааччыта Ярослав Лебедев тустаах болпуруостары ыйыталастылар.

Инники сылларга улуус уопсастыбаннай түмсүүлэрин салайааччытынан бэрт таһаарылаахтык үлэлээбит Афанасий Афанасьевич Захаров улуус дьаһалтатыгар үлэһии кэлбитинэн сибээстэн, ол боломуочуйаттан босхолонон, сана бэрэссэдээтэлинэн "Улыбка" уһуйаан сэбиэдиһэтин, улуус дьахталларын түмсүүтүн чилиэтин Екатерина Семеновна Иванованы аныырга этии киллэрдэ. Мунньаха кэлбит 19 түмсүү салайааччылаа бука бары 100% куоластаан, Екатерина Иванова улуус уопсастыбаннай түмсүүлэрин бэрэссэдээтэлинэн

талыпларын бигэрэттилэр. Бэрэссэдээтэли солбуйааччынан "Харысхан" эдэр быраастар түмсүүлэрин салайааччытын, Чурапчы нэһилиэтин дьокутаатын, хирург-онколог бырааһы Андрей Захаровы таллылар.

Уопсай түмүккэ уопсастыбаннай түмсүүлэр кыбаарталга бииргэ түмсэн мунньахтыырга сөбүлэни туһардилар, инньэ гынан 1-кы кыбаартал бастагы мунньабын олунньу 18 күнүгэр күнүс 14 чааска улуус мунньабын аактабай саалатыгар ыйтарга сөһүнөстүлэр.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

— СИТИҤИИ —

Сыл түмүгүнэн бастын көрдөрүүлэннилэр

СӨ Ис Дьыала уорганын "РФ Ис дьыалатын территориальнай уорганын үлэтин-хамнаһын оройуон таһымыгар сыаналааһын" 2014 сыл олунньу 26 күнүгэр 54 №-дээх дьаһалыгар олобуран, өрөспүүбүлүкэ 34-с территориальнай уорганын бэрэбизрэлээһинин Чурапчытаабы ИдьО 2019 сыл түмүгүнэн, уопсай көрдөрүүлэрэ үчүгэйдик иһин, полиция генерал-майора В.Н. Прокопенко илии баттааһынаах 2-с иһитиэһиннээх дипломунан баһараадаланна.

Түмүгү 7 түһүмэххэ арааран сыаналаатылар. Онно барылыгар биһиги улууспут бэрэдээги уонна уопсастыба куттал суох буолуутун хонтуруоллуур Ис дьыала уорганын үлэһиттэрэ орто кээмэйдэн үрдүк баалы көрдөрөн, уопсай түмүккэ кыайылылаах табыстылар.

Полиция уорганын сотрудниктарын, начаалынныгы, полиция подполковнигы Иннокентий Свинобоевы уонна Чурапчытаабы ГИБДД начаалынныгы, полиция майорун Василий Ефремовы ситиһиитинэн итиитик-истинник эбэрдэлибит, үлэбит-хамнаһыт таһаарылаах буоллун, кытаанах доруобуйаны баһарабыт.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

— ДОРУОБУЙА ХАРЫСТАБЫЛА —

Коронавирус – кутталлаах респираторнай вируснай ыарыы

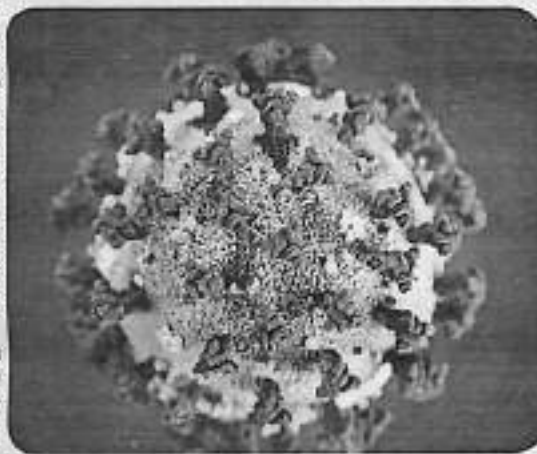
Халлааммыт сыһыа сыллыан, дьаһнааһын өрө туруута үксүүр. Аны ааспыт сыл ахсынныы ыйыттан сабалаан, Кытайга 2019-нCoV дизн бэлиэтэммит коронавирус-респираторнай вируснай ыарыы саҥа көрүнгэ тарбанан, аймалбаны тарта. Арадьыйаба, тэлэбисэргэ, хаһыаттарга уонна интэриниэт ситимигэр ити туһунан үгүстүк кэпсимиһирин, суруйалларын бары да истэ-билэ сылдьабыт. Онон сыһыппараларга тохтообокко, чуолаан биһиги улууспутугар бу олус күүстээх уонна ситэ биллибэт, үөрэттиллэ илик, кутталлаах инфекционнай ыарыыттан хайдах харыстанарга, эмтэнэргэ туһуламмыт үлэ-хамнас хайдах ыйытыллан эрэрин туһунан Роспотребнадзор Чурапчытаабы салаатын начаалынныгы солбуйааччы Туйаара Иннокентьевна Кузьминаны көрсөн ыйыталастым.

Туйаара Иннокентьевна, коронавирус саҥа көрүнгө өрө туруута аан дойдуга аймалбаны тарта, биһиги улууспутугар нэһилиэтинэн ити дьаһан сэрэтиигэ, тарбанар түгэнигэр туох дьаһаллар, миэрэлэр ыйылынылар?

Респираторнай вируснай инфекцияттан үөскүүр ыарыы ханнык баһарар көрүнгэ салгын нөһүө олус түргэнник тарбанар. Онон өрөспүүбүлүкэбитигэр кэлиигэ-барыыга хонтуруол төһө да күүһүрдэр, коронавирус дьон ортотугар тарбанар куттала үрдүк. Онон Арассыыйа, өрөспүүбүлүкэ салалтата соторутаабыта таһаарыт анал дьаһалларыгар олобуран, дьон-сэргэ доруобуйатын харыстыыр сыалтан тас дойдуттан кэлэр дьон доруобуйаларын бэрэбизрэлээһиннэ, кэлиилэрин-барыыларын хонтуруоллааһынга о.д.а. хайысхаларынан сэрэтэр-өйдөтөр үлэлэри сүрүннээһиннэ, эминэн-томунаан, анал харыстыыр таһаһынан, малынан-салынан хааччыллыыга үлэ-хамнас былааннаахтык тэриллэр. Онуоха биһиги улууспутугар санитарнай-противоэпидемическэй хамыһыһа тэриллибитэ. Улуус дьаһалтатыгар ааспыт нэдиэлэбэ ити болпуруоска туһуламмыт мунньаха дьаһал ыйылыбыта. Ол курдук, улууспутугар эпидемия күөдүүр түгэнигэр 10 куйахалаах Хатылытаабы участкай балыһаба инфекционнай бокса тэрийэн үлэлэтиэхпит. Ыарыах көһүннэбинэ, онно кытаанах эрэсими олохтоһуохтаах. Ол аата, ыарыабы эмтии кириһит быраас, атын медперсонал эпидемия халтайыар дьэри балыһаттан ханна да

тахсара көһүллэммит буолар. Ыалдьыбыт киһини таһар анал вакуумнай наһыйылка дизн баар буолуохтаах. Ол хомойуох иһин, сыаната олус ыарахан буолан, ханнык да улуустаабы балыһа бүгүнгү туругунан ити наһыйылканан хааччыллар кыаллыбака турар.

Коронавирусу бастаан 1965 сыллаахха баарын быһаарыттар, билигин 37 көрүнгэ баара бэлиэтэнэр. Урукку кэмнэргэ бу вирустар көрүннэринэн кыыллар, көтөрдөр эрэ ыалдьаллара, киһиэхэ сыстыбат буолар этэ. Билигин мутациялыыр дьобурдананнар, дьон доруобуйатыгар олус кутталлаах вирустарынан биллэллэр. Коронавирууска халтарбыт киһиэхэ бастаан грипп судургу көрүнүнэн ыалдьыы сибиктэ биллэр: кыраадыһа үрдүүр, ытырдар, төбөтө ыалдьар, кураанабынан сөтөллөр. Салгыы түргэн баһайытык сэбиргэхтэтан хаалыахтарын сөп. Ыарыы үс көрүнүнэн дьонно тарбанар: салгынынан, туттар мал-сал нөһүө, ону тэнэ фекальнай-оральнай. Ол эбэтэр, холобур, ыалдьар киһи ытырдыбыт, сөтөллүбүт, тутан ааспыт, тахсан кирибит миэстэтин доруобай киһи таарыйдыһына сыстыан сөп. Вирус онно икки чааһы быһа сытар. Онон тус гигиенаны туһунан, илиигитин чаастатык мыылалаан сууна сылдыахтаахыт. Аны туран, сутуллубут киһи икки нэдиэлэни быһа ыалдьыбыта биллибэккэ

сылдьыан сөп. Ол инкубационнай кэм дизн ааттанар. Күн бүгүнгэ дьэри коронавирусу эмтиир препараттар, вакциналар оҥотулла иликтэр. Ону тэнэ ыарыы ханнык кэмигэр(инкубационнай, сэтэрээбит, намыраабыт) күүскэ тарбанара учуонайдарынан чуолкайдана сылдьар.

Дьон-сэргэ бу вирустан харыстанарыгар тугу субэлиигин?

Мааска эрэсимиэ олохтоһуон наада. Илиигитин, сирэйгитин чаастатык хаһаайыстыбаннай мыыланан сууна сылдыын. Дьон-сэргэ тобуоруһар сирдэригэр сылдыһыны абыйтар, эпидемия халтайыар дьэри кэлиини-барыыны тохтотор ордук.

Туйаара Иннокентьевна, дьоммутугар-сэргэбитигэр туһалаах сэрэтэр-өйдөтөр информация иһин махтанабын.

"Танара сэргэ таптыыр" дииллэрини, тус доруобуйабыт туһугар хас биридди киһи эрдэттэн харыстанан, туһааннаах субэлэри туһуобун. Дьаһ-дьаһах дьалты буоллун, ыарыы-тумуу тумунун, этэнгэ, чэгиэн сылдыһабын.

Анна ЗАХАРОВА.

НОРУОТ ХОРСУН БЫҢЫҢТА ӨЛБӨӨДҮЙБЭТ

75
ПОБЕДА!
1945-2020

Бүгүнтү
балаһаба
Одьулуун
нэһилиэгэ

Аба дойдуну көмүскүүр Улуу сэриигэ Одьулуун нэһилиэгин Трактор, Емельянов, Орджоникидзе аатынан үс колхозтан барыта 185 киһи ынырыллан барбыта. Онтон 75 буйун кыргыс тоһоонугар октубута, эйэлээх олох туһугар тыннарар толук уурбуттара. 22 киһи «Барыта – кыайы туһугар, барыта – фронт туһугар!» дигэн лозунунан салайтаран, үлэ фронтугар кыттыны ылбыттар. Сэриигтэн 88 киһи тыннаах эргиллэн, салгы колхозтары өрө тардан, оҥо-уруу төрөтөн, эйэлээх олох уһансыбыта.

Бойобуой уордьаннарын барыта 10, бойобуой мэтээллэринэн 12 киһи наҕараадаламмыта. Ол курдук, Монастырев Афанасий Архипович ЧПУ-га үөрэнэн учуутал идэтин ылбыта. Саха национальнай байыаннай оскулатын бүтэрбитэ. Сэриигэ от ыйыттан ынырыллан, Воронежскай фронтта сэрии быһаһын тухары инники кирбиһлэргэ сылдьыбыта. Рота политругунан ананан байыастарын ортотугар үрдүк апаратыатынан туһаммыта. Партийнай-маассабай үлэни табан тэрийбитэ. 1942 с. ахсынньы 3 күнүгэр сэрии хонуутугар елбүтүн кэннэ, лейтенант Монастырев Афанасий Архипович Аба дойдуну сэриитин 1-кы истизлэнэ уордьанынан наҕараадаламмыта.

Улуу кыайыны уһансыбыт биир дойдупаахтарбытыгар уруй буоллун!!!
Эйэлээх халлаан өрүү баар буоллун!!!

Одьулуун нэһилиэгэ

Армияҕа ынырыллыбыт – 185
Эргиллибэтэх – 75
Үлэ фронтугар сылдьыбыт – 22
Элписиэр – 5
Сержант – 7
Ордоннаахтар – 10
Бойобуой мэтээллээх – 12
Куорат иһин мэтээллээх – 3
БСК(б)П чилиэнэ – 4
ЫБСЛКС чилиэнэ – 26
СНБО-ба үөрэммит – 3

Учуутал – 14
ЧПУ үөрэнээччитэ – 2

Список награжденных орденами и медалями в ВОВ 1941-1945 гг.

1. Антипин Михаил Андреевич – медаль «За победу над Германией»;
2. Артемьев Матвей Никифорович – орден Славы 3-й ст., Отечественной войны 1-й ст., «За победу над Германией»;
3. Артемьев Егор Никифорович – орден Отечественной войны 2-й ст., медаль «За победу над Германией»;
4. Артемьев Николай Васильевич II – орден Отечественной войны 1-й ст., медали «За отвагу», «За победу над Германией»;
5. Боякинов Николай Иннокентьевич – орден Отечественной войны 2-й ст., медаль «За победу над Германией»;
6. Ботучин Никита Ильич – орден Славы 3-й ст., Отечественной войны 1-й ст., медаль «За победу над Германией»;
7. Владимирова Иван Иванович – орден Отечественной войны 2-й ст., медали «За отвагу», «За боевые заслуги», «За победу над Германией»;
8. Владимирова Егор Данилович – медаль «За оборону Сталинграда»;
9. Григорьев Влас Дмитриевич – медали «За оборону Сталинграда», «За победу над Германией»;
10. Григорьев Гаврил Гаврилович – медаль «За победу над Германией»;
11. Григорьев Иван Дмитриевич – медаль «За победу над Германией»;
12. Дьяковский Василий Яковлевич – медаль «За победу над Германией»;
13. Дьяковский Дмитрий Васильевич – орден Отечественной войны 1-й ст., медаль «За отвагу», «За победу над Германией»;
14. Дьяковский Дмитрий Михайлович – орден «Красной Звезды», медаль «За победу над Германией»;
15. Дьяковский Иван Егорович – медаль «За отвагу», «За победу над Германией»;
16. Дьяковский Иван Михайлович – орден Отечественной войны 2-й ст., медаль «За отвагу», «За победу над Германией»;
17. Егоров Петр Петрович – медаль «За победу над Германией»;
18. Ефимов Алексей Иннокентьевич – орден Славы 3-й ст.,

медаль «За оборону Ленинграда», «За победу над Германией»;

19. Ефимов Гаврил Дмитриевич – орден «Красной звезды», Отечественной войны 1-й ст., медаль «За победу над Германией»;
20. Ефимов Михаил Прокопьевич – орден Отечественной войны 1-й ст., медаль «За отвагу», «За победу над Германией»;
21. Ефремов Георгий Петрович – орден «Красной Звезды»;
22. Ефремов Михаил Дмитриевич – орден Отечественной войны 2-й ст., медаль «За победу над Японией»;
23. Ефремов Петр Дмитриевич – орден Отечественной войны 1-й ст., медаль «За отвагу», «За боевые заслуги», «За победу над Германией», «За безупречную службу в ВС СССР» 1-й и 2-й ст.;
24. Захаров Афанасий Данилович – орден Отечественной войны 2-й ст., медаль «За отвагу», «За победу над Германией»;
25. Кардашевский Алексей Степанович – орден Отечественной войны 1-й ст., медаль «За боевые заслуги», «За оборону Сталинграда», «За победу над Германией».

Одьулуун нэһилиэгиттэн ини-биһлэр – сэрии тоһоонугар.

1. Артемьев Николай Васильевич I
2. Артемьев Николай Васильевич II
3. Артемьев Дмитрий Васильевич
4. Артемьев Михаил Васильевич
5. Артемьев Николай Никифорович
6. Артемьев Дмитрий Никифорович
7. Артемьев Матвей Никифорович
8. Артемьев Егор Никифорович
9. Артемьев Семен Максимович
7. Григорьев Влас Дмитриевич
8. Григорьев Семен Дмитриевич
9. Григорьев Иван Дмитриевич
10. Дюдорев Егор Феофанович
11. Дюдорев Василий Феофанович
12. Дьяковский Гаврил Иванович
13. Дьяковский Егор Иванович
14. Ефимов Алексей Иннокентьевич
15. Ефимов Николай Иннокентьевич
16. Ефимов Константин Иннокентьевич
17. Ефимов Гаврил Дмитриевич
18. Ефимов Михаил Прокопьевич
19. Игнатев Николай Прокопьевич
20. Игнатев Иван Прокопьевич
21. Кардашевский Афанасий Осипович

22. Кардашевский Трофим Осипович
23. Кардашевский Никита Евсеевич
24. Кардашевский Семен Никитич
25. Петров Николай Григорьевич
26. Петров Афанасий Григорьевич
27. Петров Василий Григорьевич
28. Петров Прокопий Григорьевич
29. Седалищев Николай Афанасьевич
30. Седалищев Михаил Романович
31. Сергеев Иван Романович
32. Сергеев Михаил Романович
33. Старостин Григорий Федорович
34. Старостин Федор Федорович
35. Старостин Кузьма Федорович
36. Старостин Петр Григорьевич
37. Павлов Иван Михайлович
38. Чичигинаров Дмитрий Ильич
39. Чичигинаров Николай Петрович
40. Чичигинаров Петр Петрович
41. Ядрихинский Григорий Васильевич
42. Ядрихинский Николай Васильевич
43. Ядрихинский Федот Васильевич
44. Ядрихинский Евграф Григорьевич
45. Ядрихинский Конон Григорьевич
46. Ядрихинский Сергей Алексеевич

Кыайыны уһансыбыттар

Аба дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии тоһоонугар тыннарар толук уурбут буйууннар ааттара умнуллубат. Билигин оройуон хайа бабарар нэһиликтэригэр уонна бөһүөлктэригэр тийдэххэ, 1941 – 1945 сс. көнүл күнүн көмүскүү сылдьар дьоруойдуу елбүт буйууннарга аналлаах лааматынныктары көрөбүн.

Быйыл – 2020 сылга биһиги нэһилиэккэ Сэрии бэтэрээнэ Гаврил Дмитриевич Ефимов уонна Матвей Никифорович Артемьев төрөөбүттэрэ 100 сылыгар аналаах тэрээһиннэр саҕаланнылар. Ити курдук үтүөкүннээх дьоммутун хорсун быһыыларын ахтан – санаан аһарыахтаахпыт уонна үүнэр ыччаттарбытыгар үйэлэргэ өспөт өйдөбүннүк быһыытынан хаалпыраахтаахпыт.

Таисия ГРИГОРЬЕВА,
Одьулуун нэһилиэгин
библэтиэкэрэ.

— ОБОЛОРБУТ СУРУЙАЛЛАР —

Эбэм—мин киэн туттуум

Улуу Кыайы 75 сыла. Бу – улахан эрэйдинэн, дьон бары биир ньыыл санаатын түмэн, элбэх хаан тохтон ситиһилибит кыайы буолар. Улуу Кыайыны ситиһэргэ оболор, эмээхситтэр, обонньоттор, дьахталлар, саа-саадах тутан кыргысыт

саллааттар барыларын оруоллара бэрт улахан.

Мин Аба дойдуну Улуу сэриитин кыттылаабын-инбэлиттэ оҕоһотун, сэрии тулааһын, үлэ, тыыл бэтэрээнин Матрена Николаевна Адамова туһунан билиһиннэрэхпин баҕарабын. Эбэм 1935 сыллаахха от ыйын 1 күнүгэр Чурапчы улууһун Хатылы нэһилиэгэр Бабаба бөһүөлүгэр төрөөбүтэ. Аҕата Николай Семенович Иванов 1909 сыллаах төрүүх, Чурапчы улууһугар нолуогабай аҕыннан үлэһити сылдьан, 1942 сыллаахха балаһан ыйын 29 күнүгэр арбаа фронтта сэриигэ барбыт уонна 1943 сыллаахха кулун тутар ыйга Украинаҕа Харьков куораты көмүскүүр сэриигэ елбүт. Ийэтэ Александра Яковлевна Иванова, 1910 сыллаах төрүүх, дохуотугар үс оҕотун кытта хаалан биригэдириинэн үлэһит. Ас-танас суох буолан, суока-курааҥҥа оҕустаран, 1944 сыллаахха ыарахан ыларыттан 36 сааһыгар елбүт. Эбэм икки ыраатын кытта төгүрүк тулааһа хаалбыт. Кини интэринээттэри,

детдомнары кэрийэн киһи буолбут. Улахан быраата икки хараҕа суох эбэтигэр, оттон кыра быраата ыалга, детдомна иитиллэн улаатан, үлэһит, ыал буолбуттар.

Эбэм 1955 сыллаахха комсомольскай путевканы Булуҥулуунун Хара Уулаах нэһилиэгин «Приморский» колхозугар Лаптев муоратын Оболосх Тумса арыыга кыраса ферматыгар поварынан үлэһиттэ. Оҕо үчүгэй үлэтин иһин махтал суругу биэрбиттэр. Эбэм идэтинэн медсизистэрэ, тулааһа буолан салгы үөрэммэтэх. Үлэтин уопсай ыстааһа – 35 сыл, 1956-1959 сс. Субуруускай сохуоска кассир-машинистканан, 1959-1966 сс. Хатылы дьыссаатыгар санидиссэйдэнэн, 1966-1968 сс. Чурапчы райкомугар буһаалтырыннан, 1968-1977 сс. Дирин учаастактаагы балыһатыгар медсизистэрэнэн, 1977-79 сс. Хоптобо нэһилиэгэр санидиссэйдэнэн, 1979-89 сс. Чурапчы судаарыстыбаннай страховкалыыр тэрилтэтигэр страховой аҕыннан бизнсийсэ тахсыар дьэри үтүө суобастаахтык үлэһиттэ. Эбэм 1960 сыллаахтан ССКП чилиэнинэн 31 сыл сылдьыбыт. Кини ханнык да уопастыбаннай үлэттэн туора турбата. Нэһилиэк санидиссэйдэнэн саҕалааһыннан, олохтоох санидиссэйдэнэн 3 төгүл дьоммутаатынан талыллыбыта, дьахтар санидиссэйдэнэн, санидиссэйдэнэн уһун сыллар усталаарыгар үлэһиттэ.

Бу үлэһиттэр эңилээ суох үчүгэйдик үлэһиттэрин туһулуур элбэх наҕараадалаах: «1941-45 сс. үтүө үлэтин иһин», «Сталин», үлэ бэтэрээнэ, «Чурапчы 80 сыла» үбүлүүдүгэр мэтээллээх. Хатылы дьыссаатыгар санидиссэйдэнэн үлэһити сылдьан, Ил Түмэн грамотатынан наҕараадаламмыта. Маны таһынан өссө да элбэх грамоталардаах, махтал суруктардаах.

Сэрии сылларыгар тулааһа хаалан, аһа-танһа

суох буолан, элбэхтик эрэдэммитэ. «Улахан бырааппынан аҕабыт сэрииттэн кэлэрин кэтэһэр да этибит, ахтан ытырыбыт. Үөрэнээхпитин баҕарар да этим, көмөлөһөр, ыйан-кэрдэн бизэр киһи суох кэтэ», – дигэн эбэм куруук ахтар, саныыр. 1958 сыллаахха эбэм сэрии кыттылааһыгар Петр Егорович Адамова кэргэн тахсан түөрт оҕону төрөппүтэ, билигин 8 сизэннэх, 8 хос сизэннэх. Эбэбитин кытта 47 сыл биһиргэ олорбуттара. Эбэбит олорбут олоро биһиз, адр көлүөнэ дьонно, үтүө холобур буолар. Мин – эбэм улахан уолун оҕото буолабын. Аҕам биһигиттэн барбыта, мин ийэбэр хаалбытым. Эбэбит биһизкэ көмөтө олус элбэх, ийэбэр төрөппүт оҕотун курдук сыһааннаһара. Биһигини олорор дьыллэн, ыарыдахпытна ыарылаан, биһиги туслутугар олус кыһана, куруук көмөлөһөр. Билигин биһигиттэн ыраах да буоллар, наар билсэ олорор. Эбэм үөрэн мичээрдээтэбинэ, ис-иһиттэн сирэйэ сырдаан кэлэр, ону көрө-көрө, эбэбин куруук үөрдүөхпүн эрэ баҕарабын. Эбэбин олус күүскэ таптыбын. Кини сэрии тулааһа буолан, сэрии сылларынан оболоругар толору кириһэр. Биһиги, кини сизэннэрэ, эбэбитинэн киэн туттабыт.

Эбэм Матрена Николаевна быйыл сайын от ыйын 1 күнүгэр 85 сааһын туолуохтаах. Күндү эбэбэр саха алмаһын курдук кытаанах доруобуйаны, дьолу-соргуну, элбэх үөрүүнү-көтүүнү, өссө да уһуннуу-уһуннуу олороругар ис сүрэхпиттэн баҕарабын. Эбэбит барахсан, оболорун, сизэннэрин, хос сизэннэрин ортолоругар куруук үөрэ-көтө, сүбэ-ама бизэр, дурда-хааха буола сырыт!

Ф.М.Охлопков аатынан Кириэс Халдыаайы орто оскулатын 8-с кылааһын үөрэнээччитэ, Ирина Ивановна ХАРАЙДАНОВА, «Сыңдыыс» корпост салайааччыта, үрдүк категориялаах саха тылын уонна литэрэтиирэтин учуутала.

"БИИР СОМОБО" медиа-бырайыак / ЧУРАПЧЫ НЭИЛИЭГЭ

Уопсастыбаннай түмсүүлэрбит – нэһилиэкпит сайдыытыгар

Ааспыт 2019 сыл Чурапчы нэһилиэгэ Гражданскай көбүлээһин сылынан биллэриллэн, араас таһымнаах үлэлэр былааннаахтык ытыллылар. Ол курдук, нэһилиэкпит көстүүтүн тулсарыбыа, дьон – сэргэ олобун чэлчэтэргэ туһайыллыбыт үлэлэр ытыллылар. Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтатын иһинэн тэриллбит 5 уопсастыбаннай түмсүү ытыллыбыт дьаһалларга көхтөөхтүк кытыннылар. Хас биридди уопсастыбаннай кини үлэтин, олобун – дьаһабын кытары дүүрэгин тэһигэ тутан, дьон-норуот туһугар ис сүрэхтэриттан кыһанан, сананы киллэрэллэрэ – хайбаллаах уонна дьоһун дьыала буолар. Уопсастыбаннай хамсааһын биһиги нэһилиэкпитигэр сүткэн кылааты киллэрсэрэ саарбахтаммат. Чурапчыбыт нэһилиэгэр манньк түмсүүлэр үлэлээн кэллилэр:

1. «Чурапчыына» кэрэ анаардар түмсүүлэрэ;
2. «S.A.A.S.» эдэр ыччат түмсүүтэ;
3. «Удьуор» эр дьон түмсүүтэ;
4. «Ытык Сүбэ» аҕам саастаахтар түмсүүлэрэ;
5. «Дьулуур» доруобуйаларынан хааччахтаах дьон түмсүүтэ.

Бэлиэтээн этиэхпин баҕарабын – «Чурапчыына» дьахтар түмсүүтэ (салайааччы – О.Г. Оконешникова) элбэх тэрээһиннэргэ туора турбакка, көхтөөх кыттыыны ылар. Бу түмсүү чилиэннэрэ хас биридди ураты көрүүлээх, ылысбыт дьыалаларын дьаныһан туран тилгэбэр тиздэр, сананы толкуйдуур, ону олоххо киллэрэргэ туруулаһар, араас дьобурдаах уопсастыбабыт кэрэ анаардара буолаллар. Кыргыттар бары биір санаанан салайтаран түмсүүлээхтик, үрдүк таһаарылаахтык үлэлииллэр. Кинилэр онорбут үтүө дьыалалара, тэрээһиннэрэ дьон – сэргэ махталын ылар. Ол курдук, «Чурапчыына» дьахтар түмсүүтэ биір улахан бырайыагынан сааскы маннайгы кэрэ анаардар бырааһынныктарын көрсө ытыллар «Дүүгэлиин сэлэргэлиэх» бырайыак буолар. Бу бырайыактары 2019 сыллаахха төрдүс сылын үрдүк таһымна ытыллар. Бырайыак ыалдьыттарынан ырыаһыт, «Якутяночка» маҕаһыын хаһаайката – Варя Максима, кэрэни айан таһаарар «DOARI studio» хаһаайката – Жанна ДОАРИ, «САХА ЧАЙ» бренд төрүттээччигэ – Нюргуяна Заморцкая буоллулар. Ону тэнэ дьон-сэргэ сэнээритин ылбыт, дьэ кэргэн декадатын чэрчитинэн Чурапчы нэһилиэгин «Чурапчыына» дьахтар түмсүүтэ «Хотунум – мин ийэм, кийитим – мин дүүгэм» күрэхтэ тэрийэн ытыллар. Бу күрэххэ нэһилиэкпит сатабыллаах хаһаайкалара, үтүө мааны Далбар Хотуттара, истиг иһирэх ийэлэрэ кийиттэринэн араас түһүмэхтэринэн тургутууну аһаллар. Бу күрэх быйыл салбанан барыаба.

Эрийн курдук эрэнэр эр дьоммут түмсүүлээх, олохторугар чолчу сыаллаах-соруктаах, дьэ-кэргэн иннигэр эппиэтинэстээх буолалларын туһугар өйү-

санааны иитиһэ, туруулаһарга, үлэни-хамнаһы ыытарга нэһилиэкпит иһигэр биһиз «Удьуор» эр дьон түмсүүтэ төһүү күөс буолаллар, үтүө өрүттээх үлэни-хамнаһы тэрийэн ыыталлар. 2016 сылтан бу түмсүү (салайааччы – Д.Р. Слепцов) тэриллэн, эр дьонумуннан чөл, бигэ туруктаах олоххо, дьэ-кэргэн эйгэтэ бебэргүүрүгэр утумнаах үлэни ыыталлар. «Удьуордар» биір улахан бырайыактарынан оскуола оҕолоругар мунха тэрийиһэ буолар. Норуот төрүт үгэстэрин, сиэрин – туомун туһугар ыччат кэскиллээх, инникилээх буолара саарбаҕа суох, Балысханньк сайдар үйэбигигэр билигини кэмгэ өтө онорууга да элбэх. Дьон-сэргэ урунку курдук сизхтэрин ньылларынан, эт илиилэринэн барытын үлэлээн ылбаттар, нэһилиэкнээ үтүө өтө сакаастаан өтөнөн туһаналлар. Үүнэр кэнчээри ыччат, оҕолор өбүгэлэрин үгэстэрин утумнаан илдэ сылдьалларыгар, билиилээх, сатабыллаах буола улааталларыгар, мунха курдук булт абыланнаах көрүнэр уол оҕону үөрэтэллэр-такайаллар, оҕолору сирдүүлэр, дирин ис хоһоонноох, суолталаах үлэни ыыталлар.

Нэһилиэкпит саамай эдэр, эрчимнээх, кэскиллээх түмсүүтүнэн «S.A.A.S.» ыччат түмсүүтэ буолар (салайааччы – М.В. Петрова). Эдэрдэр нэһилиэккэ ытыллар суботунньуктарга, култуура, устуорт тэрээһиннэригэр, уопсастыбаннай дьаһалларга көхтөөхтүк кытталлар. Бары эйгэтэн түмсөн, талааннаах, кэскиллээх ыччаттарбыт сыллата былааннаах үлэлэрин ыыталлар. Ааспыт кэккэ сылларга «МИНИСТР» зональнай дьыалабыай оонньуулары тэрийэн ытыыга ыччат түмсүүтэ төһүү күөс буолла. Ону тэнэ бу оонньууларга бэйэлэрэ чуолаан кыттыыны ылан, кэккэ ситиһиһиллэннэр, баай уопуту ылылар. Өссө биір улахан сана сүүрэн кириитинэн, 2019 сылга «ЯРМАРКА ИДЕЙ МОЛОДЫХ ИНИЦИАТИВ» дьон нэһилиэк баһылыгын граныгар куонкуруһу тэрийэн ытыллар.

Ханнык баҕарар бэйэтин ытыктанар омул аҕам саастаах дьонун иннигэр укта сылдьан үтүө сүбэһит оностор. Биһиги норуолпут «Кырдыаҕаһы хааһаха хаалыы сылдьан сүбэлэт» дьон муударай өс хоһооно, ону эмиз чингэтэн биэрэр. Ол курдук, биһиги нэһилиэкпитигэр «Ытык сүбэ» (салайааччы – В.В. Попов) уопсастыбаннай түмсүү тэриллэн үлэлиир. Түмсүү аата да этэрини, кэмтэн – кэмгэр тобоостоох кэмгэ түмсөн муньахтаан, сүбэлэһэн, биір тылга кириэн нэһилиэк социальнай – экономическай сайдыытын тула бэйэлэрин чолчу көрүүлэрин, этиилэрин онорон, баай уопуттарыттан сүбэлээн, үлэ-хамнас сүрүннээн, тэрээһиннээхтик ытылларыгар төһүү күөс буолаллар.

Ол курдук, «Ытык сүбэ» араас дьаһаллартан туора турбат. Кинилэр тобоостоох кэмгэ араас бачыымнары, аахсыйалары бастаһынан өйүүллэр. Эдэр ыччаты үлэ-хамнаска, сомголоһууга, патриоттуу «тыны» уһугуннарыыга ылыктаах, ылыннарылаах тылларын тиздэллэр.

Холобурдаан эттэххэ, «Утум» Айыы кыһатын тутуллуутугар «Норуот күүһэ – көмүөл күүһэ» этиинэн салайтаран, биірдиһэн тэрилтэлэринэн, ТОС – тарынан кэрийэ сылдьан, дьонно сөптөөх өйдөтөр үлэни ыылыттар. Ол түмүгэр сотору кэмнэн икки мэндизмэннээх дьэ дьэндэйбитэ, быйыл номнуо үлэлээбитэ иккис сылыгар барда. Бэйэлэринэн көбүлээн, араас кыһалҕалаах дьонно үбүнэн – аһынан көмөлөрү, оноро олороллор. Онтон үйэтитиһэ сыллата «Кыайыы сиверигэр» стела туруоруутугар, лааматынныктары ерөмүөннээһингэ уо. д. а. үлэлэргэ этиилэри онороллор. Бу түмсүүтэ нэһилиэкпитигэр улаханньк убаастанар, тус үлэлэринэн, үтүө холобурдарынан улууска, өрөспүүбүлүккэ биллэр дьоммут үлэлэһэллэр.

Онтон «Дьулуур» (салайааччы – Е.Н. Винокурова) дьон аат ылбынча мээһэ бэриллбэтэҕэ. Бу доруобуйаларынан хааччахтаах дьоммутун түмэ уопсастыба олобу кытта тэнэ иннибит диэки сырдыкка – кэрэҕэ тардыһыт дьон өйдөбүлтэн толкуйданан тахсыбыт аат буолар.

Биһиги нэһилиэкпитигэр, биллэрин курдук, доруобуйаларынан олох араас охсуутун ылбыт дьоммут аһыаба суохтар. Кинилэр олохторун ханнык эмэ өттүнэн чэлчэтэр туһуттан сөптөөх тэрээһиннэр, дьаһаллар ытыллылар. Бу үлэҕэ дьаһалта исписэлиһин таһынан, уопсастыбаннай кураторынан Е.Н. Винокурова үлэлэһэр. ТОС-тар айы бу аран дьон кытта үлэлэһэр уопсастыбанньктар бааллар. Кинилэр бэйэлэрин дьонноругар араас информациялары тиздиһэ, тэрээһиннэргэ түмүүгэ, кытыннарыыга төһүү күөс буолаллар. Сыллата былааннаахтык ытыллар өрөспүүбүлүккэтээҕи, улуустаагы култуурунай, ыспартыбынай дьаһалларга тиһигин быспакка ситиһиһилээхтик кытабыт. Онтон нэһилиэк иһинэн үтүө үгэскэ кубулуйбут эр дьонно аналлаах тэрээһин уонна кэрэ анаардарга туһуламмыт «Сааскылаана» куонкурус сыллата үрдүк таһымна ытыллан бэйэлэрин тула элбэх кыттааччыны бу сыллар усталара түмүлэр.

Ити курдук, «Олохтут сайдыыга уопсастыба тирэбизэр» диһиллэрини, Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтатын иһинэн үлэлиир бизс уопсастыбаннай түмсүүбүт биһиги үлэбигигэр-хамнаспытыгар төһүү буолаллар. Кинилэр ылыктаах толкуйдара, ылыннарылаах тыллара, кэскиллээх анаарыылара, күүрэннээх үлэлэр-хамнастара тугунан да кэмнэмэ. Онон бары түмсүүлэригэр түгэнинэн туһанан, истинник махтанабыт. Нэһилиэкпит сайдарын туһугар өссө да түмсүүлээхтик үлэлиһин, санаттан-сага кыайылыагы ситиһиһин.

Мария Петровна МАТВЕЕВА,
Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтатын
исписэлиһэ.

ТААЙБЫТ БЫЫН ААБЫТА

Ольга Петровна Попова.

Ааспыт сайын Москваба Бэс Чагда санаторийга сынныана сытан, Дьокуускайтан тийбит СӨ Доруобуйа харыстабылын туйгуна, эмп сулууспатын бэтэрээнэ, Чурапчы Көһөрүллүтүн кыттыылааба Ольга Петровна Попованы кытта билсэн, олобун олуктарын туһунан кэпсээнин долгуйа иһиттим. Сибээки быһыыгар, үрдүк бэстэр аныларыгар ыскамыайкаба олорон, уу ныйрэй сааһыгар уоттаах сэрии сыллара ыараханнык ааспыттын, сымнабас бабайытык утары көрөн ыла-ыла, ийэтигэр истибитин аргыйы, наллаан ахтар.

Ол, суостаах-суодаллаах бирикээни толорон, Чурапчыттан 41 колхуос дьонно күс өттүнэн хоту

көһөрүллүбүтүн бары истэн, ааҕан билэбит. Дьоннор барахсаттар дьизлэрттэн тахсымаары, сүөһүлэрин, малларын-салларын хаалларымаары, ыраах айанныыртан саллан ытаһыылаа дьулаан көстүү этэ дииллэр. Олҕаны, өччолорго 5-6 ыйдаах оҕону, нэк суорбаанга суулаан, чабычааха олордон айаннаабыттар. Түөх да кыһалбата суох оҕо, дьону көрө-көрө үөрэн, ытыһын таһынара үһү. Төлөй Дирингиттэн тэлиэгэлээх оҕуһунан айаннаан, Бэстээх бизрэгэр борохуот күүтэн хас да хоммуттар, кутаа оттон чэй иһэллэрэ, өйүлэрин сыыһын аһыыллара, түүнүн ким олоббутунан, ким сыппытынан нуктаан ылааллара. Борохуоттара кэлэн айаннааһын буолбут. Кэбээйигэ тийэн «Арыылаах» диэн өрүс арыытыгар сүөкээбит. Онтон түөрт дьиз кэргэни Дьарабас диэн кыра учаастакка биір балаҕанна симпиттэр. Эр дьон балыктаан-бултаан аһаппыттар. Син күөдээ олохторун, эр дьон тымныыттан, күүстээх тыалга сүппү үрдэрэн, ачыктаах, ыалдьан, элбэх киһи утуу-субуу өлөн, көмүс уонуохтара үйэ-саас тухары Кэбээйи сиригэр хаалбыт. Аҕалара Петр Александрович Лаврентьев оҕуһун хотонтон сизтэн таһааран истэбинэ, оҕуһа кэиэн өлөрөн, үс кыһын, кэргэнин тулааһа хаалларар. Аһатар-сизтэр, булар — талар, эркин курдук эрэммит киһилэрэ суох буоларын кытта, олохторо ыараан, ачыктааһын, тонуу-хатыы хам ылар. Кыһын өлбүт дьону кыһаан көмөккө, ампаарга сытыараллар. Сатаан балыктаан аһаабакка, аан тиригэр ыраастаан, сууһан-отон миин оностон иһэллэрэ. Сайынын отону хомуйан, бэс сутукатын, үөрө отун оргутан, отумаһи сизн син тыыннаах ордубуттар.

1943 сыл. Аармыйаттан таайдара Гурий Лаврентьев бааһыран кэлэн, убайын дьонун Кэбээйиттэн булар. Санаһа икки улахан кыһынаан ачыктаан сирэйдэрэ иһэн сыттабына, балыктаан, бултаан аһатан, киһилэргэ күн-ый тэнэ буолар. Кыра кыыс Оля ийэтин кураанах эмийин эмэ сыппыт. Кэлин Гурий Александрович дойдутугар Төлөй Дирингэр олохсуйар.

Хоту көһөрүллэн иһэн, чабычааха олорор кыра

кыыстара тонон-хатан, үрдэрэн, хам туттаран улаханньык ыалдьан дьонун куттуур. Киһи унуохтаах сиргэ тохтосбуттарыгар, биір дьахтар кыыскыт син-биір өлүүһү, онон манна хааларын дьиз эппитин истибэтэхтэр. Хата киһилэрэ өрө охсон ылан, улаатан, эмп үлэһитэ буолан, кэргэннэнэн, оҕолонон, сизнэнэн олодор. Сэрии кэнниттэн олох чөлүгэр түһүүтэ, ийэлэрэ үс кыһын илдьэ. Намна I Хомуостаахха «Жданов» колхуоска көһөн кэлэн олохсуйар. Пизрмэбэ ыанньыксыттаан оҕолорун иитэр, биір олус үтүө санаалаах, сымнабас майгылаах эмээксини кытта балаҕан дьизбэ дьулаахтаһан абыраналлар. Эмээксиннэрэ куруук куһуок саахардаах буолара үһү. «Ийэм хара өлүөр диэри килиэби, ууну, аһы-үөлү наһаа харыстыыра, кэмчилиирэ өйүгэр олохсуйан хаалбыт уонна Кэбээйитин куруук саныыра-ахтара, өйдөөн кэлэ турара», — диір Ольга Петровна. Улахан адыһыз үөрэхтэн эрдэ тохтоон, ийэтигэр көмөлөһөн ыанньыксыттаабыт. Туруу үлэһит буолан, баартыйа чилиэнигэр тийэ үүнэр. Кэргэннэнэн, 7 оҕолонон, 80 сааһыгар орто дойдуттан арахсар. Кыра адыһыз финансист идэтин баһылаан, хоту Өлөөнгө олохсуйар.

Ольга Петровна ийэтигэр Марина Архиповнаба күн сырдыгын көрдөрбүт, сылаас, истин тапталыгар, сут-кураан, сэрии сылларыгар киһи-хара гыммытыгар уонна таайыгар Гурийга, куоракка дьизуот булуутугар көмөлөспүт дьонугар — Александра Моедова, Николай Назаровка махтала улахан.

Дьокуускайга олодор Көһөрүллүү кыттыылаахтара кэмтитэн-кэмигэр «Муус хайа» ресторанна түмсэн, сахалыы астаах сандалыга олорон, ааспыт ахтан-санаан аһаллара үтүө үгэскэ кубуллуттэр. Ольга Попова 2018 с. Чурапчыга тийэн чугас аймахтарын Лаврентьевтары булаттаабыт.

Анна КОЗЛОВА,
Арасыыһа Суруналыыстарын сойууһун
чилиээнэ.

Арассаадалары олордугу сабаланна

Вера Николаевна Ноговицына:

Биһиги оскуолабытыгар хас да бырайыак ситиһилээхтик үлэлиир. Сүрүн хайысхатынан «Мусуой дьыалата» буолар. Мин мусуойга, тыйаатырга сыһыаннаах бырайыактары үлэлэтэбин. Тыйаатыр куруһуогун ытабын. Маны таһынан 2005 сылтан, сана таас оскуолаба кириэлииттэн «Зеленый наряд школы» бырайыак үлэлиир. Бу бырайыагы биология учуутала Парасковья Оконешникова иилээн-сабалаан үлэлэтэр. 2006 сыл сайынноттан оскуолабыт таһыгар араас сибээһини олордон кэлибит. Итин таһынан үс сүүстэн тахса отонноох маһы олортубут. Сорох мастарын анаан-минээн Амматтан аҕалбыппыт. Аан бастаан, Улуу Кыайыы 60 сылын көрсө «Кыайыы аллеятыгар» 60 харыйа, черемуха, боярышник, рябина уо.д.а отонноох мастары олордубуппун. Оскуолабыт аһыллытыгар олордубут хатыннарбыт улаатан, үрдээн иккис этээһи аһардылар. Выпускниктар аллеяларыгар сылын аайы оскуоланы бүтэрээччилэр хатыны аҕалан олордоллор. Сибээки 60-ча көрүнү

Күммүт кутуйах хаамыытынан уһаан, сандал сааспыт чугаһаан, арассааданы олордугу сабаланна. Былырын сайын «Бассаал» сыһыарыы нөҥүө Алабар орто оскуолатата сибээки араас көрүнү өлгөмнүк үүнэрбит хаартыска тарбаммыта. Онон сизтэтэрэн, бу күннэргэ Алабар орто оскуолатын лаборанттан, былырыннга диэри дириэктэри иитэр үлэбэ солбуйааччынан үлэлээбит Вера Ноговицынаны кытары сһэргэстим. Вера Николаевна ттан хаһаанттан элбэх сибээһини олордон сабалаабыттары, оскуоаларын территориятын сибээһини бөлөхтөөн, хайдах толкуйдаан кизгэстэллэрин (композиция, дизайн) туһунан итиэннэ төһө оҕону хаһан үлэлэтэллэрин ыйыталаастым. Маны тэнэ ситиһиһлэрин сырдатарыгар көрдөстүм.

үүнэрэбит. Былырын 3000-тан тахса петунья, виола, астра, георгин, анютины глазки, эустома, лобелия уо.д.а. сибээки арассаадатын олордубуппун. Сизмэбитин атылаһаары, үөрэнээччилэри эбии хамнастаары, нэһилиэһинэбэ арассаадалары атылыыбыт. Дьон ордук помидору, обурсуну, бизрэһи, петуньяны атылаһар. Оскуолабыт дьарыктаах буолуу киинин кытары дуоһабардаһан, сайынын отуттуу оҕону үлэлэтэбит. Былырын бэйэм көбүлээн экологическай этэрэти үлэлэппитим. Онон 16 оҕо олунньу ыйтан сабалаан сааскы хэмгэ буору бэлэмнээһиннэ, арассаада олордугу үлэлэспиттэрэ. Дьарыктаах буолуу киинэ оҕолорго биір ыйга 4300 солк. хамнаһы төлөөбүтэ. Манна оскуола үп көрөн, үөрэнээччилэргэ эбии иккилии тыһыынча солкуобайы биэрбиһит.

Оскуола көрдүөрүгэр 30-ча көрүн кыһынны үүнээһини үүнэрэбит. Лаборант арассааданы олордор. Онуоха былырынноттан бу дуоһунаска мин үлэлээн эрэбин. Үөрэнээччилэр көрөргө-истэргэ, уу кутарга көмөлөһөллөр. Билигин бэйэм барьтын оҕоробун. Олунньу ыйтан арассааданы олордугу сабаланна. Ол курдук, Эустома олортум. Бу ыйга бизрэтэри, астра сибээһилэри олордосхпун. Маны таһынан дьэдьэни, клубниканы эустоманы, бизрэһи

атыыга таһаараары, олордон эрэбин.

Үүммүт сыл тизмэтинэн сибээки клумбатын сыл аайы уларытабыт. Холубур, Кыайыы сылыгар умуллубат уот, сулус быһыылаах клумбаларга олордо сылдыһыппыт. Былырын экологияны кытары сибээстээн, уот көтөрү (жар-птица) оҕорбуппун. Маны тэнэ сибээһинэн фонтан онорон таһаарыппыт. Роза сибээки курдук эрийэ-буруйа сибээһини бөлөхтөөн олордубуппун. Арассаадалары оскуолаба олордубут. Уолсайынан, туннүккэ ханан миэстэ баарынан олордо сатыыбыт. Буору күһүн эрдэ бэлэмниһит. Былырын үчүгэй бабайытык тахсыыттар, үүммүттэрэ. Сайын эбии сизмэнэн эмиз ыһаачыбыт.

Биһиги оскуолабыт аграрнай хайысхалаах буолбатах. Ол эрэри «пришкольный» учаастактаахпыт. Манна сүрүннээн моркуобу, сүбүөкүлэни, зелени, хортусканы үүнэрэбит. Онон оҕолор кыһын күн аайы моркуоп, сүбүөкүлэ салаатын сиһилэр. Аграрнай хайысхалаах оскуоалары кытары тэнэ «Урожай» күрэхтэригэр кыттыһыны ылабыт. Былырын «Цветоводство» хайысхатыгар кыайыппыт. 2007 сыллаахха Дьокуускай куоракка ытыллыбыт «Айылба уонна биһиги» диэн экологическай күрэххэ бастаһы миэстэни ылбыппыт. Онтон 2010 сыллаахха кытан, иккис

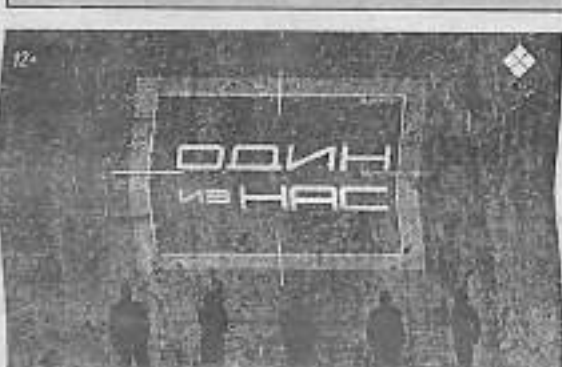

миэстэ буолбуппун. Тэрилтэлэр икки ардыларыгар ытыллар үүнээһигэ аналлаах өрөспүүбүлүкэтээби күрэххэ кыттыһыны ылан, уолуппунтун кэпсээбиһипитин олус биһирээбиттэрэ. Бу күрэххэ сүрүннээн, Дьокуускай куорат тэрилтэлэрэ кыттыбыттар. Мин санаабар, онтон ыла, оскуолабар, чуолаан Сунтаар улууһун оскуолатата сибээки арааһын өлгөмнүк үүнэрэр буоллуплар.

Оҕо үүнээһини көрөрүгэр-истэригэр, уу кутарыгар үлэлииргэ, айылбаны таптыырга үөрэнэр. Хамнас төлүүр оҕолорго стимул буолар. Выпускниктар күһүн үлэлээбиттэрэ. Быйыл дьарыктаах буолуу киинигэр сайаапкалары түһэрбиттэрэ. Саас хас оҕо үлэлиирэ биллибэт.

Ити курдук, Алабар орто оскуолатын кэлэктиибэ, үөрэнээччилэрэ олодор сирдэрэ, чуолаан оскуоаларын таһа кэрэ көстүүлээх буоларыгар үгүс сибээһини олордон, нэһилиэһинэбэ тарбатан, улууска үтүө холобуру көрдөрөллөр.

Марфа ПЕТРОВА.

Репертуар Кинотеатра «АЙЫЛЛААН»

с 6 февраля по 12 февраля

10:00 - «Хищные птицы: Потрясающая история Харли Квинн» (криминал, боевик) 18+ (150) продолжительность 1 ч. 56 м.

12:05 - «Гретель и Гензель» (ужасы) 16+ (200) продолжительность 1 ч. 34 м.

13:50 - «Хищные птицы: Потрясающая история Харли Квинн» (криминал, боевик) 18+ (200) продолжительность 1 ч. 56 м.

15:55 - «Плохие парни навсегда» (комедия экшн) 18+ (250) продолжительность 2 ч. 11 м.

18:15 - «Гретель и Гензель» (ужасы) 16+ (250) продолжительность 1 ч. 34 м.

20:00 - «Хищные птицы: Потрясающая история Харли Квинн» (криминал, боевик) 18+ (250) продолжительность 1 ч. 56 м.

Справки по телефону 8-964-428-70-94

Бронь автоматически снимается за 20 минут до сеанса!!!

Касса работает с 08 ч. 45 м. до 20 ч. 30 м.

НВК SAHA

«Саха» НКИХ ханаалын олунньу 10 – 16 күнүнээби бырагыраамата

НВК SAHA

Олунньу 10 күнэ бэнидиэнньик	Олунньу 11 күнэ олторунньук	Олунньу 12 күнэ сэргээ	Олунньу 13 күнэ чэппизэр	Олунньу 14 күнэ бэтиинсэ	Олунньу 15 күнэ субуота	Олунньу 16 күнэ баскыһыанньа
06:00 - Санаа күн 6+ 07:00 - Санаа күн 6+ 09:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 09:15 - Дойдум дьоно 12+ 09:30 - Кэрэ кистэлэнэ 10:30 - Тыыннаах дорбоон 12+ 11:15 - Айуу-чэл 12+ 11:30 - Өркөн өй 12+ 12:45 - Эл иитэ 12+ 13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 14:00 - Тэтим чааһа 12+ 15:00 - Город женщин 12+ 16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 16:15 - Бай 12+ 16:45 - Бастыҥ клип 6+ 17:00 - К 75-летию Великой Победы 12+ 17:30 - Полярная звезда 6+ 17:45 - Мультсериал 6+ 18:00 - «Саха Сирэ» инф. бизири 12+ 18:15 - Фонд памяти 6+ 18:30 - Фильм о министерстве экологии 12+ 19:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 21:00 - Санаа күүһэ 12+ 21:45 - Тыа ыччата 6+	06:00 - Санаа күн 6+ 07:00 - Санаа күн 6+ 09:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 09:15 - Дойдум дьоно 12+ 09:30 - Асчылтар 12+ 10:30 - Санаа күүһэ 12+ 11:15 - Айуу-чэл 12+ 11:30 - Талбан 12+ 12:45 - Лекториум 12+ 13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 14:00 - Тэтим чааһа 12+ 15:00 - Кэрэ кистэлэнэ 12+ 16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 16:15 - Тыа ыччата 6+ 17:00 - К 75-летию Великой Победы 12+ 17:30 - Полярная звезда 6+ 17:45 - Мультсериал 6+ 18:00 - «Саха Сирэ» инф. бизири 12+ 18:15 - Сэргээ 12+ 19:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 21:00 - Санаа күүһэ 12+ 21:45 - Сэһэн сирэ 6+ 22:30 - Итоги дня 12+	06:00 - Санаа күн 6+ 07:00 - Санаа күн 6+ 09:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 09:15 - Дойдум дьоно 12+ 09:30 - Город женщин 12+ 10:30 - Санаа күүһэ 12+ 11:15 - Айуу-чэл 12+ 11:30 - Талбан 12+ 12:45 - Сэргээ 12+ 13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 14:00 - Тэтим чааһа 12+ 15:00 - Асчылтар 12+ 16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 16:15 - Сэһэн сирэ 6+ 17:00 - К 75-летию Великой Победы 12+ 17:30 - Полярная звезда 6+ 17:45 - Мультсериал 6+ 18:00 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 18:15 - Аал-луук мас 12+ 19:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 21:00 - Санаа күүһэ 12+ 21:45 - Сэһэн сирэ 6+ 22:30 - Итоги дня 12+	06:00 - Санаа күн 6+ 07:00 - Санаа күн 6+ 09:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 09:15 - Дойдум дьоно 12+ 09:30 - Готовим вкусно 12+ 10:30 - Санаа күүһэ 12+ 11:15 - Айуу-чэл 12+ 11:30 - Талбан 12+ 12:45 - Аал-луук мас 12+ 13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 14:00 - Тэтим чааһа 12+ 15:00 - Город женщин 12+ 16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 16:15 - Сэһэн сирэ 6+ 17:00 - Лингвист С.А.Новгородцев 12+ 18:15 - Сэһэн сирэ 6+ 19:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 21:00 - Санаа күүһэ 12+ 21:45 - Сэһэн сирэ 6+ 22:30 - Итоги дня 12+	06:00 - Санаа күн 6+ 07:00 - Санаа күн 6+ 09:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 09:15 - Дойдум дьоно 12+ 09:30 - Город женщин 12+ 10:30 - Санаа күүһэ 12+ 11:15 - Айуу-чэл 12+ 11:30 - Талбан 12+ 12:45 - Один из нас 12+ 13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 14:00 - Тэтим чааһа 12+ 15:00 - Готовим вкусно 12+ 16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 16:15 - Сэһэн сирэ 6+ 17:00 - К 70-летию заслуженного врача РФ, кардиохирурга П.И.Захарова 12+ 17:45 - Полярная звезда 6+ 18:00 - «Саха Сирэ» инф. бизири 12+ 18:15 - Эл иитэ 12+ 19:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 19:15 - Өркөн өй 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 21:00 - Эр санаа 12+ 22:00 - Бай 12+ 22:30 - Итоги дня 12+	06:00 - Геван 12+ 06:30 - Простые истины 12+ 07:00 - Санаа күн-Новый день 6+ 09:00 - Новости 12+ 09:15 - Истин илдьит 6+ 09:45 - Бастыҥ клип 12+ 10:00 - Кэл, олор, сэлэргэһиэх 6+ 11:00 - Новости парламента 12+ 11:15 - Саха итэҕэлэ 12+ 11:45 - Уостан түспэт ырыалар 6+ 12:00 - Хранители времени 12+ 12:30 - Асчылтар 12+ 13:30 - Саха сирэ. Кунтан күн 12+ 14:30 - Геван 12+ 15:00 - Истин илдьит 6+ 15:30 - Санаа күүһэ 12+ 16:00 - Эн сулускун! 12+ 21:00 - Саха сирэ. Кунтан күн 12+ 22:00 - ТВ-спорт 12+	06:00 - Геван 12+ 06:30 - Кэл, олор, сэлэргэһиэх 6+ 07:30 - Будем вместе 12+ 07:45 - Полярная звезда 6+ 09:00 - Новости 12+ 09:15 - Истин илдьит 6+ 09:45 - Бастыҥ клип 12+ 10:00 - Будем вместе 12+ 10:15 - Родной край 6+ 10:45 - Ого савс ыппыыр 6+ 11:00 - Мультсериал 6+ 12:00 - Хранители времени 12+ 12:30 - Готовим вкусно 12+ 13:30 - Итоги недели 12+ 14:30 - Геван 12+ 15:00 - Истин илдьит 6+ 15:30 - Золотой фонд 6+ 16:15 - Продвижение 12+ 16:30 - Моя Якутия 12+ 17:00 - Клевая рыба 12+ 17:30 - ТВ-Спорт 12+ 20:00 - «Хочу в Show Voice!» 12+ 21:00 - Итоги недели 12+ 22:00 - Кэсир 6+

